

Zanda Gūtmane, *Dr. philol.*

RTU Liepājas akadēmija

Benediktam Kalnačam – 60

2025. gadā jubileju atzīmē *Dr. habil. philol.* Benedikts Kalnačs – viens no nozīmīgākajiem Latvijas literatūrzinātniekiem, izcilu monogrāfiju autors un kolektīvu izdevumu veidotājs, studentu cienīts un mīlēts profesors, daudzu literatūras un teātra jomas pārstāvju skolotājs un iedvesmotājs, viens no retajiem literatūrzinātniekiem, kura darbības nozīme sniedzas ārpus Latvijas robežām. Benedikts Kalnačs patiesi ir spilgta latviešu literatūrzinātnes personība un autoritāte, kura teiktajā arvien ir vērts ieklausīties un kura veikumam ir izcilības zīme, kas novērtēta ar vairākām atzinībām, tostarp Triju Zvaigžņu ordeņa virsnieka titulu un Latvijas Literatūras gada balvu. Institūcijas, kurās viņš darbojas, var būt gandarītas un lepnas par pētnieka un profesora darbaspējām un darba ētiku, kas ietver augstas prasības gan pret sevi, gan citiem. Savienojumā ar koleģialitāti, cilvēcisku sirsnīgumu un emocionālo inteliģenci šīs īpašības ne tikai palīdz sasniegt pētnieciskā un akadēmiskā darba rezultātus, bet arī veido labvēlīgu darba atmosfēru un rada prieku par kopīgi veicamajiem uzdevumiem.

Benedikta Kalnača pētnieciskā darbība saistīta ar vienu pamata darbavietu – Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūtu, kas 1988. gadā, kad viņš sāka tajā strādāt par zinātnisko līdzstrādnieku, bija Latvijas Zinātņu akadēmijas

Foto: Agnese Zeltīna

Valodas un literatūras institūts. Pēc filoloģijas doktora grāda (1993) un habilitētā doktora grāda (1998) iegūšanas Benedikts Kalnačs bija Literatūras, folkloras un mākslas institūta direktors (1999–2011), kopā ar kolēģiem uzsākot šīs pētnieciskās institūcijas jaunu attīstības posmu un tuvinot tās darbību izcilībai. Pateicoties nozīmīgiem un inovatīviem zinātniskajiem projektiem un spēcīgai starptautiskajai sadarbībai, institūta darbības rezultāti viņa vadības laikā kļuva arvien vairāk redzami sabiedrībā, tādējādi pakāpeniski mainot priekšstatu par humanitāro zinātņu pētniecības iespējām, nozīmi un statusu sabiedrībā. Turpinot darbību Literatūras nodaļas vadītāja (2011–2019), Zinātniskās padomes priekšsēdētāja (2012–2020) un vadošā pētnieka amatā, Benedikts Kalnačs arī šajos amatos

virzīja institūta attīstību, vadīja projektus un pētniecības grupas, organizēja starptautiskas zinātniskās konferences, piedalījās vietēja un starptautiska mēroga literatūrzinātnes diskusijās, publicēja pētījumus augstas raudzes humanitāro zinātņu izdevumos.

Benedikta Kalnača pētnieciskā darbība nosacīti saistāma ar trim lieliem interešu lokiem: mazo literatūru – Latvijas un Baltijas literatūras un dramaturģijas – attīstība postkoloniālisma teoriju kontekstā, 19.–20. gadsimta mijas rakstniecība un Rūdolfs Blaumanis. Pētnieciskās darbības pirmo posmu Benedikts Kalnačs veltījis latviešu drāmas vēstures un personību devuma izpētei, īpaši pievēršoties Jūlija Pētersona un Mārtiņa Ziverta daiļradei. Nozīmīgs šī darba rezultāts ir viņa pirmās monogrāfijas un kopā ar Viktoru Hausmani sarakstītās 20. gadsimta latviešu drāmas vēstures grāmatas. Interese par dramaturģiju Benediktu rosinājusi pievērsties plašākiem kontekstiem – tā pie lasītājiem nonāca monogrāfija par Henriku Ibsenu un moderno drāmu, grāmatas par drāmas modernizācijas procesiem. Apjomīgais pētījums “Vācu literatūra un Latvija” (2005), kas tapa Benedikta vadībā, tiecas padziļināti izziņāt latviešu literatūras un dramaturģijas attīstībā tik nozīmīgo vācu rakstniecības kontekstu. Turpinot domāt par latviešu kā mazas nācijas literatūras iekļaušanu plašākā mērogā, Benedikta vadībā pētnieki mēģinājuši izprast mūsu rakstniecības reģionālo piederību, koncentrējoties uz Baltijas valstu literatūras un dramaturģijas attīstības paralēlu meklējumiem. Tiem veltīti viņa iedibinātās sērijas “Salīdzināmā literatūra” darbi, tostarp novatoriskais

kolektīvais pētījums “Latvieši, igauņi un lietuvieši: literārie un kultūras kontakti” (2008), kas pirmoreiz padziļinātu uzmanību pievērsa kaimiņzemju rakstniecībai. Pēc laika, atrodot atbilstošu metodoloģisku instrumentu – postkoloniālisma kritiku –, tapa nozīmīgais pētījums “Baltijas postkoloniālā drāma” (2011). Tā angļu valodas versija (2016), ko izdeva prestižais Vācijas apgāds *Aisthesis Verlag*, jau bija ne tikai vietēji, bet arī starptautiski svarīgs notikums, kas pierādīja, ka mūsu nacionālās literatūras izziņa var būt vērtīga ne vien mums pašiem, bet arī citiem, ka caur nosacīti mazas rakstniecības prizmu var parādīt globāli nozīmīgus kultūras un sociālos procesus. Šo latviešu rakstniecības vēstneša misiju Eiropā Benedikts turpinājis, iesaistoties kolektīvās monogrāfijas “*The Politics of Literary History: Literary Historiography in Russia, Latvia, the Czech Republic and Finland after 1990*” (2024) tapšanā un īstenojot pēdējo gadu pētnieciskās intereses par 19. un 20. gadsimta latviešu literatūru. Starptautiskajai auditorijai adresētais kolektīvais starpdisciplinārais pētījums “*A New History of Latvian Literature: The Long Nineteenth Century*” (2022), kas sakārtots kopā ar Paulu Daiju, kopā ar vācu kolēģiem sagatavotais rakstu krājums “*Rūdolfs Blaumanis (1863–1908). Lettische Moderne und deutschsprachige Literatur*” (2019) un Blaumaņa stāstu izlases sakārtošana vācu valodā (2017) latviešu klasisko literatūru beidzot padarījusi redzamu arī ārpus Latvijas. Gan latviešu literatūras iznešana pasaulē, gan arī tās aktualizēšana pašu sabiedrībā ir liels Benedikta darbības sasniegums. Lai arī lasītājam varētu šķist, ka klasiskā literatūra un tās izcilā

autora Blaumaņa daiļrade jau ir pietiekami izzināta, Benedikta paša veiktie un viņa vadībā izstrādātie pētījumi apliecina pretējo. Kolektīvā monogrāfija, kas veltīta *fin de siècle* periodam Latvijā (2017), un monogrāfija "Pavērsiens. Rūdolfs Blaumanis latviešu un Eiropas literatūrā" (2022) atklāj pārsteidzoši daudz jauna un liek paskatīties ar citām acīm uz visu 19. un 20. gadsimta mijas latviešu kultūras telpu.

Ievērības cienīgo pētniecisko darbību Benedikts Kalnačs arvien varējis apvienot gan ar zinātnisko atzinumu popularizēšanu, darbojoties Latvijas Nacionālās enciklopēdijas literatūras nozares šķirķļu izstrādē, gan arī ar patiesu ieinteresētību darbā ar visu līmeņu humanitāro zinātņu studentiem. Īpaši nozīmīga ir viņa iesaiste Latvijas Universitātes un arī citās doktorantūras programmās gan kā darbu vadītājam, gan recenzentam vai promocijas padomes komisijas loceklim, jo tā vienmēr tiek īstenota ar pilnīgu atdevi. Benedikta erudīcija un pētnieciskā pieredze savienojumā ar pedagogiskajām prasmēm un mierīgo, prasīgo attieksmi viņa vadītajiem doktorantiem var būt viens no garantiem, ka disertācija tiks izstrādāta un aizstāvēta un jaunais pētnieks atradīs savu ceļu akadēmiskajā pasaulē. Tikpat aplaimoti ar profesora iesaisti var justies Rīgas Tehniskās universitātes Liepājas akadēmijas (kādreiz Liepājas Universitātes) studenti, kuriem kopš 1993. gada ir iespēja apgūt drāmas teorijas, vēstures un teorētisko pieeju kursus, kā arī izstrādāt noslēguma darbus šī izcilā profesora vadībā. Kā viens no viscienītākajiem docētājiem Benedikts Kalnačs ir visu gadagājumu studentu vislabākajās atmiņās, jo viņš ir palīdzējis nodrošināt ne tikai

labus studiju rezultātus, bet arī radošu un auglīgu studiju procesu, kas studiju laiku padara neaizmirstamu. Daudzu studentu atmiņās ir Blaumaņa lugu lasījums lomās, pašam profesoram aizrautīgi iesaistoties. Tāpat arī dziļas un domu rosinošas sarunas.

Kādā humanitāro zinātņu speciālistu izlaidumā profesors Benedikts Kalnačs, izmantojot Leldes Stumbres lugu krājuma nosaukumu, absolventiem novēlēja turpināt virzību "tā, lai var redzēt ceļu". Šis vēlējums labi raksturo paša pētnieka un profesora darbību. Ja viņš izvēlas jaunu ceļu, tad dara visu, lai to pārredzētu – vispirms uzmanīgi un pamatīgi izzina virzienu, saprot gājiena mērķi un sagaidāmo rezultātu, paredz speramos soļus, apzina sarežģījumus un izpēta telpu, ko caurvīs iecerētais ceļš. Pamatīgums, miers un līdzsvarotība raksturo Benedikta izvēlēto ceļu gājumu. Tā virzoties un vedot līdzī kolēģus un studentus, ir iespējams radīt novatoriskus un aktuālus pētījumus, pavērt jaunus skatpunktus, saglabājot katram pētniekam visnozīmīgāko – izziņas un atklāsmes prieku. Kādā intervijā Benedikts teicis, ka literatūras pētniecība ir lieliska tajā ziņā, ka atklājumi var būt arī katru dienu, jo ikviens darbs, ko pētnieks izlasa, vai jauna pieeja var iedod kaut ko jaunu.

Jubilejas gadā Benediktam Kalnačam gribu pateikties par viņa apjomīgo veikumu un līdzbiedru iedvesmošanu, ietverot šajā pateicībā viņa studentu un kolēģu sirdsiltumu, kura avots ir pati viņa personība! Lai nezūd pētnieciskās izziņas prieks! Lai izdodas ar to dalīties tikpat dāsni kā līdz šim un izjust gandarījumu par padarīto!

DOI: 10.35539/LTNC.2025.0058.13